

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ (ԾԱՌԶԱՐԴԱՐ)

Հնագույն շրջանում հայ ժողովուրդն ունեցել է խնկենու, սոսու, կաղնու, չինարենու, ուռենու պաշտամունք՝ որպես տիեզերքի ներդաշնակության, անմահության, պտղաբերության, կենաց ծառի խորհրդանիշ: Մեր նախնիները Ատիս աստվածուհու տոնին նվիրված օրը, առավոտյան վաղ, արևից առաջ գնում էին սրբազան անտառ և ծիսակատարությամբ ծառից պոկում մի ճյուղ: Ծառը զարդարում էին շորի պատառիկներով, պտուղներով: Եղել է տոն, որը ժողովուրդն անվանել է Ծառզարդար, որը խորհրդանշել է զարնան գալուստը:

Աստվածաշնչի մեջ կարդում ենք. «Եվ Տեր Աստված արևելյան կողմը՝ Եդեմի մեջ, պարտեզ տնկեց՝ «Եդեմի պարտեզը», ու իր շինած մարդը հոն դրեց: Եվ Տեր Աստված պարտեզին մեջտեղը Կենաց ծառը՝ Բարին ու Չարը գիտենալու ծառն էլ բուսցուց»:

Քրիստոնեության շրջանում վերախմաստավորված կենաց ծառը նույնացվել է Աստվածածնի հետ, այն առնչվում է խաչի, խաչափայտի, դրախտի հետ:

Զատիկից մեկ շաբաթ առաջ Հիսուսը, ավանակի վրա նստած, իր աշակերտների հետ մտավ Երուսաղեմ: Ժողովուրդը նրան ցնծությամբ դիմավորեց. մարդիկ իրենց զգեստներն ու արմավենու ճյուղեր էին փռում Հիսուսի ոտքերի տակ և

գոչում. «Օրհնություն՝ ն Դավթի Որդուն, օրհնյա՛լ է՛ Նա, ով գալիս է Տիրոջ անունով:

Խաղաղություն՝ ն երկնքում և փա՛ռք բարձունքներում»:

Ծաղկազարդը (Ծառզարդար) Մեծ Պասի նախավերջին կիրակնօրյա տոնն է: Այդ օրը եկեղեցիներում Ս. Պատարագ է մատուցվում, մարդիկ ուռենու բողբոջած ճյուղերն օրհնել են տալիս հոգևորականներին և տանում իրենց տուն: Ինչպես Պաղեստինում ձիթենիներն ու արմավենիները, այդպես էլ Հայաստանում տարվա այդ ժամանակ բողբոջում են ուռենիները, բարդիները: Ուռենու ճյուղերը խորհրդանշում են այն արմավենու ճյուղերը, որոնք հրեաները փռում էին Հիսուսի ոտքերի տակ, երբ նա մտնում էր Երուսաղեմ:

Նորապսակ երիտասարդները, նշանված տղաները շաբաթ լույս կիրակի կեսգիշերին, արմատախիլ էին անում նոր բողբոջած ուռենիները, ճյուղերը զարդարում գույնզգույն լաթի կտորներով, թելի վրա շարված չամչահատիկներով, մրգերով, եռասայր մոմերով:

Նրանք եկեղեցի էին շտապում: Առաջինը տեղ հասնողը խփում էր զանգը, մյուսները գնում էին քահանային արթնացնելու: Ողջ եկեղեցին զարդարում էին ուռենու բողբոջած ճյուղերով, մի մեծ կույտ ճյուղեր էլ դարսում էին կենտրոնում: Եկեղեցու մուտքը ամբողջովին «հավաքում» էին ծաղկե շրջանակով: Նշանված տղաները զարդարված ծառերով կանգնում էին իրենց հարսնացուների առաջ: Մերձավոր կանանցից մեկը ծառի վրա եռասայր մոմ էր վառում ու ընծաներ տալիս նշանվածներին: Այդ ընթացքում անչափահաս տղաներն ու պատանիները, ձեռքերին զանազան ինքնաշեն խաղալիքներ՝ ճեռեր, կարկաչաներ, ճոճանակներ պտտացնելով, աղմուկով էին լցնում եկեղեցին:

Ճոճանակը ձեռքի թաթի չափ, կոթով մի տախտակ է, որի երկու կողմից թույլ կապած են մի-մի տախտակ, որոնք շարժելու, ճոճելու ժամանակ զարկվում են միջին տախտակին: Կարկաչան բոնցքաչափ խորանարդ է, որ տախտակից է պատրաստվում: Տախտակներից մեկը կոթավոր է լինում, որից և բռնում էին ցնցելու համար: Մի քանի տախտակները վերջանում էին ելուստներով: Մեջը փայտե կամ այլ գնդիկներ էին լցնում, որոնք ցնցումների ժամանակ ձայներ էին հանում:

Ճեռը փայտե աստամնավոր գլան է՝ երկար կոթով: Գլանի երկու կողմերից տախտակներ են անցկացրած, որոնք միանում են ուրիշ երկու տախտակներով, գոտիներով: Մի ուրիշ բարակ տախտակ էլ մի ծայրով հենվում է գլանի աստամների վրա, իսկ մյուս ծայրով, անցնելով երկրորդ գոտիով, ամրանում է առաջի գոտու վրա: Գլանը պտտեցնելիս լեզվակն ընկնում է աստամից աստամ և սուր ձայն բարձրացնում:

Այդ գիշեր Քեսապում յոթը բուրավետ ծաղիկներ էին դնում ջրի մեջ, որ գիշերվա ընթացքում խիստ գորավոր պիտի դառնար: Այդ ջուրը կոչվում էր «Յութնյուս»: Կիրակի առավոտյան մի լաթի կտորի վրա յոթ շար շուկալ կար էին անում, յոթը թելերը ծայրում յոթ անգամ կապ գցում և լաթը նետում պարտեզ: Առավոտյան լվացվում էին «Յութնյուս»-ի ջրով:

Գալիս էր քահանան, հնչում էին եկեղեցու զանգերը՝ հրավիրելով ուշացածներին: Եկեղեցի եկողները շրջապատում էին ուռենու ծառերը, իրենց հետ բերած մոմերը վառելով՝ կայցնում դրանց ճյուղերին և, հարյուրավոր մոմերի պայծառ լույսի տակ, կեսգիշերին սկսվում էր ուռենու ճյուղերն օրհնելու ծեսը: Այդ գիշեր, հաճախ, ողջ Մեծ պասի ընթացքում առաջին անգամ, նախնական համաձայնությամբ, նոր գույգերի նշանադրություն էր կատարվում: Եկեղեցում տղայի մայրը ընտրած աղջկա մատին մատանի էր դնում, գլխին՝ գլխաշոր գցում, որից հետո վերջինս նշանված էր համարվում: Օրհնված ճյուղերով և վառված մոմերով մարդիկ շտապում են գերեզմանատուն, մոմերն ամրացնում իրենց հանգուցյալի գերեզմանաքարին, իսկ օրհնված ճյուղերը տանում էին տուն: Այդ ճյուղերին վերագրվում էր չարխափան, առատացնող գորություն: Մի մասը գցում էին այլուրի ու ցորենի ամբարների մեջ, իսկ մի մասն էլ՝ հացահատիկի հորերի մեջ, որ այդ տարին առատ բերք լինի, լցվեն ամբարներն ու հորերը: Թեթևակի խփում էին անասուններին, դրանցով հյուսված օղակի միջով անցկացնում էին հավերին, որ գեր լինեն: Խփում էին միմյանց մեջքին ու ասում. «Մեջքը տեղը, կամքը տեղը», «Քամու տեղ, սրտի դեղ»,- հուսալով, որ հիվանդությունները կանցնեն:

Այդ օրը բոլորը պիտի հատիկ ուտեին, նվիրաբերեին տուն այցելող երեխաներին: Տանտիկիները մեծ քանակությամբ խաշած ցորենից, սիսեռից, չամիչից ու շաքարահատիկներից «հատիկ» էին պատրաստում: Երեխաները՝ երկու-երեք հոգով, երբեմն՝ ավելի մեծ խմբով, ճեռեր ճռոացնելով, կարկաչաներ, ճոճանակ շրխկացնելով, օղակած ուռենու ճյուղեր, մի-մի դույլ ու տոպրակ առած՝ շրջում էին տնետուն,

Ճաղկազարդի երգեր երգում և որպես պարզև ձու ու հատիկ ստանում: Բասենում,
օրինակ, երգում էին.

Կարկաչա, կարին քյաչա,
Սև եզան սև սամոդա,
Կարմիր կովը շատ եղ կուտա,
Ով որ ընձի հավկիթըմ տա՝
Աստված իրեն հազար թող տա:

Մակվեցիները երգում էին.

Կարկաչա, կարինկաչա,
Սև եզան սև սամաթեռ,
Կարմիր եզան օղն ու կոճակ,
Ով որ չտա իմ երկու ձուն,
Մուկն ու կատուն՝ իրենց թթուն,
Ով որ կտա իմ երկու ձուն,
Աստված պահե իր փեսացուն:

Աշտարակում հայտնի Ծաղկազարդի երգն էր.

Անակ, անակ, ճոճանակ,
Աստծո դուռը բանանք,
Մտնենք ժամ անենք,
Դուրս գանք, պատարագ անենք,
Չալ եզը մորթենք, մատաղ անենք,
Պոզերը չարդախ անենք,
Միջին նստենք, քյարգահ անենք,
Մատաղ սիրողը երկու ձու տա,
Զատկին խաղանք, քեֆ անենք,
Մինն ինձի, մինն իմ ընկերին,
Ով որ տա՝ զիզի բարձին նստի,
Ով չտա՝ չոր քարին նստի:

Շրջում էին այնքան, մինչև դույլերը ձվով լցնեին: Փոխարենը տալիս էին օրինված ուռենու
մեկական ճյուղ:

Ալեքսանդրապոլում երգում էին.

Ճրո, ճրո, ճրչեռնակ.
Ասծո հալալ պիպեռնակ,
Ընկերս ընկավ ծովը,
Ծովեն ելավ ծիրանա,
Խունկ առեք, մոմ առեք,
Տասներկու պատարագ արեք,
Իմ կարմիր հավին հավկիթը դուրս բերեք,
Ով որ բերե՝ շեն մնա,
Ով չբերե՝ հավի փորին դեմ կենա:

Բալուում խաղում էին ծաղկագարդին բնորոշ խաղ: 10 – 12 տարեկան տղաները նախապես հավաքում էին ուռենու կամ բարդու երկար ձողեր, կարմիր ներկում դրանք: Խաղացողներից մեկը իր ձողը շեղակի դեմ էր անում պատին, մյուսն իր ձողով հարվածում էր: Կոտրվածը հաղթողին էր բաժին ընկնում: Առավոտից երեկո խաղացողների հարվածների ձայնն էր լսվում և հաղթողների հաղթական գոչունները: Կոտրվածները պահում էին Ջատիկի թանապուրի տակ այրելու համար:

Այնուհետև Մեծ պասի ավարտին մնում էր մեկ շաբաթ, որը կոչվում էր «Ավագ կամ Մեծ շաբաթ»: Այդ օրերին եկեղեցին հիշատակում է Հիսուսի երկրավոր կյանքի վերջին ընթրիքը, մատնությունը, չարչարանքը, խաչելությունն ու թաղումը: Մրան զուգահեռ հասարակ ժողովուրդն ուներ իր արարողությունների կարգը: Ավագ շաբաթվա օրերից յուրաքանչյուրն ուներ իր անունը և, ըստ այդմ, իր բնորոշ դեմքը:

Հուշիկ, հուշիկ երկուշաբթի,
Երեքշաբթի՝ քարքաշիկ,
Չիք չորեքշաբթի
Ավագ հինգշաբթի,
Հուդայի ուրբաթ,
Ջատիկի շաբաթ,
Ախարի կիրակի,
Երկուշաբթի՝ մեռելոց,
Կանաչ – կարմիր կիրակի:

Երկուշաբթին ջրաղացպանների օրն էր: Այդ օրը բոլորը պիտի ցորեն աղային: Ավագ երկուշաբթին խորհրդանշում է արարչության երկրորդ օրը, երբ Աստված ջրերը բաժանեց միմյանցից և արարեց երկնքի հաստատությունը: Այդ օրը խորհրդանշում է նաև

երկրորդ շրջանը, երբ ապականվեց ամբողջ տիեզերքը, և միայն Ենոքը հաճելի եղավ Աստծուն ու երկինք փոխադրվեց (Ծննդ. Ե 21-24):

«Այս օրը Քրիստոսն անիծեց անպտուղ թզենին, և սա իսկույն չորացավ (Մատթ. ԻԱ 18-22): Անպտուղ թզենին օրինակն է ճշմարիտ հավատք ու բարի գործեր չունեցող մեղավորների, ովքեր պատժվելու են վերջին օրը աստվածային հրամանով»:

Երեքշաբթին հիմար – իմաստունի վիճակը քաշելու և խնոցի հարելու օրն էր: Մարդիկ շտապում էին եկեղեցի՝ գուշակելու իրենց մտադրությունը: Տասը թղթակտորներից հինգի վրա գրվում էր «իմաստուն», հինգի վրա՝ «հիմար» բառերը: Տասը երեխա վերցնում էին մեկական թուղթ: Մտքում որևէ իդձ պահած անձինք նախապես ընտրում էին երեխաներից որևէ մեկին: Եթե իր ընտրած երեխային ընկնում էր «իմաստուն» բառը, ուրեմն նշանակում էր իդձի իրականացում, իսկ «հիմար»-ի դեպքում՝ սապալում:

Կանայք առավոտից երեկո խնոցի են հարել: Այդ օրն այնքան խնոցի է հարվել, որքան չի հարվել Մեծ պասի անցած բոլոր օրերին: Պատրաստված կարագի մի մասը, անալի թողնելով, պահել են կճուճներում, որ հինգշաբթի օրը օրհնել տան, այլապես կովերը կաթից կկտրվեն:

«Ավագ երեքշաբթին պատկերն է արարչության երրորդ օրվա, երբ Աստված երկրի վրա դալար բույսեր և պտղատու ծառեր աճեցրեց: Աստված զգալի (նյութական) ծառերի հետ միասին տնկեց նաև իմանալի (հոգևոր) ծառեր՝ արդարների ու սուրբ մարգարեների դասերը, ինչպես վկայում է Պողոսը. «Աստված ընտրեց մեզ Քրիստոսի միջոցով նախքան աշխարհի արարումը» (Եփես.Ա.4):

Ավագ երեքշաբթին նաև երրորդ ժամանակաշրջանի խորհուրդն ունի, երբ ջրհեղեղը ողողեց ամբողջ աշխարհը, և Աստված մարդկանց լեզուները խառնելով՝ նրանց տարածեց աշխարհով մեկ (Ծննդ. Է - ԺԱ)»:

Չորեքշաբթի հիմնովին մաքրել են տները, ամեն վատ, չար, պիղծ, հիվանդություն, կեղտ «չիք են արել»: Շուշեցի աղջիկները այդ օրը խաշխաշ հարելու քարը գետնին են քսել ու ասել.

Չիք, չիք, մուկը չիք,

Չիք, չիք, լուն չիք,

Չիք, չիք, կարիճը չիք,

Չիք, չիք, չարակամը չիք,

Չիք, չիք, հիվանդությունը չիք,

Չիք, չիք, օձը չիք...

Զանգեգուրում չիքը հարց ու պատասխանի ձևով էր արվում: Նախ՝ ամբողջ տունը դատարկել են, ապա կանանցից մեկը, քարը ձեռքն առած, բարձրացել է կտուրն ու երդիկի մոտ կանգնել, իսկ մյուսը՝ տան ներսում՝ երդիկի տակ: Տանիքին կանգնածը քարը տանում էր բերում երդիկի շուրջն ու հարցնում.

- Աղամ, աղամ...ի՞նչն աղամ:
- Մուկն աղա:
- Աղամ, աղամ...ի՞նչն աղամ:
- Քունջ ու պուջախի տակերն աղա...

Մարդիկ հմայական արարողությամբ ձգտել են ոչնչացնել չարը, անցանկալին:

«Այդ օրը հիշատակն է արարչության չորրորդ օրվա, երբ Աստված լուսատուներ դրեց երկնքի հաստատության ներսում և դրանով տվեց Արդարության Արեգակի՝ Քրիստոսի ծննդյան ավետիսը: Ավագ չորեքշաբթին նաև պատկերն է չորրորդ ժամանակաշրջանի, երբ Աբրահամը ստացավ Իսահակի ծննդյան ավետիսը (Ծննդ. ԺԸ), հրեաները Եգիպտոսից դուրս եկան (Ելք. ԺԲ - ԺԴ), Վկայության խորանը պատրաստվեց (Ելք.ԻԵ - ԻԷ), և Իսրայելի որդիներն Ավետյաց երկիր փոխադրվեցին (Հեառու Ա - ԺԹ):

Ավագ չորեքշաբթի օրը հիշատակն է նաև Տիրոջ մատնության, որ կատարվեց Նրա աշակերտ Հուդայի կողմից՝ քահանայապետերից ստացած 30 արծաթի դիմաց (Մատթ. ԻԶ 14-16)»:

Ավագ հինգշաբթի այգեպանները, վերցնելով կացինը, այգի են մտել և, վատ բերք սովող ծառերի բնին կացնի բուրջ կողմով երեք անգամ հարվածելով, վախեցրել. «Բար ես տալու, տուր, թե չէ՝ կկտրեմ»:

Առավոտյան, ի հիշատակ Քրիստոսի ու իր տասներկու աշակերտների խորհրդավոր ընթրիքի, եկեղեցում պատարագ է մատուցվել: Երեկոյան եկեղեցում ոտնվալի արարողություն է կատարվել՝ ի հիշատակ Քրիստոսի ձեռքով իր աշակերտների ոտքերը լվանալու արարողությանը: Օրհնվել է յուղը, որը ձեռքին պահած տարել են տուն՝ յուղի պուրիկի, խնոցու մեջ զցելու, կովի պտուկներին քսելու՝ վերջինիս կաթնատվությունն ու յուղի առատությունը ապահովելու ակնկալիքով: Ժամերգությունից հետո տեղի է ունեցել նաև Քրիստոսի չարչարանքի ու խաչելության ծիսական արարողությունը, որն հայտնի է «Խավարում», «Խավարման գիշեր», «Սգի գիշեր» անուններով: Եկեղեցում 13 մոմեր են վառել, ապա՝ գույգ-գույգ մարել՝ Ավետարանը կարդալու, շարականներ երգելու ընթացքում: Միայն մեկը՝ մեջտեղի մոմն է վառված մնացել՝ խորհրդանշելով մենակ մնացած Քրիստոսին:

Հինգշաբթի գիշերը դարբինները, մի ոտքի վրա կանգնած, բոլորովին լուռ, մինչ այդ յոթ ամբողջի դռներից հավաքած երկաթի կտորտանքներից փոքրիկ մատանիներ, ապարանջաններ, հմայիլներ(ուրբաթարուրթ) են շինել՝ հաջորդ օրը եկեղեցու դռանը կանգնած՝ անխոս վաճառելու նպատակով:

Ավագ հինգշաբթի օրը նաև Ձատկի ձվերը ներկելու օրն էր: Ներկում էին առայժմ սահմանափակ թվով ձվեր, ընտանիքի անդամների թվին հավասար կամ յոթ հատ, դրանցով պիտի թաթախվեին, իսկ բուն Ձատիկի համար նախատեսվող հսկայական քանակությամբ ձվերը պիտի ներկվեին - եփվեին շաբաթ օրը: Ներկում էին միայն կարմիր գույնով: Շատ տեղերում հավատում էին, որ Ձատկի հինգշաբթի օրը ներկած ձու ուտողների ատամները չեն ցավի:

«Ավագ հինգշաբթի» օրը պատկերն է արարչության հինգերորդ օրվա, երբ Արարիչը ստեղծեց ձկներին ու թռչուններին:

Այս օրն ունի նաև հինգերորդ ժամանակաշրջանի խորհուրդը, երբ Իսրայելի զավակները կերան զատկական գառը, մկրտվեցին ամպի ու ծովի մեջ, անապատում կերան երկնքից իջած մանանան և ըմպեցին վիմաբուխ աղբյուրից (Ելք. ԺԲ, ԺԴ, ԺԶ, ԺԷ):

Ավագ հինգշաբթի օրը Տերը գալիս է Վերնատուն, որը Եկեղեցու օրինակն է, այնտեղ ուտում զատկական գառը, լվանում է Իր աշակերտների ոտքերը (սրա հիշատակն ենք նշում եկեղեցում այս օրը կատարվող Ոսնվա արարողությամբ, որի վերջում հավատացյալներին օրհնված յուղ է բաժանվում հիվանդությունների պարագային գործածության համար), նրանց հաղորդ դարձնում Իր Մարմինն ու Արյանը՝ այսպիսով հաստատելով սուրբ Պատարագի խորհուրդը, իսկ գիշերը ելնում է Ձիթենյաց լեռ, Իր աստվածային գլուխը գետին խոնարհելով՝ աղոթում Հորը և ձերբակալվում (Մատթ. ԻԶ 17-46): Տերը նախ լվաց աշակերտների ոտքերը, ապա տվեց Իր Մարմինն ու Արյունը՝ կամենալով նախ սրբել նրանց ադամական մեղքից և հետո տալ սուրբ Խորհուրդը:

Ավագ հինգշաբթի օրը, երբ Տերը Վերնատանը նստեց Իր աշակերտների հետ, խորհրդանշում է Քրիստոսի՝ Իր փառքի աթոռին նստելն Իր տասներկու աշակերտների հետ:

Ավագ հինգշաբթի երեկոյան եկեղեցիներում կատարվում է Խավարման արարողությունը, որն արդեն վերաբերում է Ավագ ուրբաթի խորհրդին՝ Տիրոջ ձերբակալությանը, չարչարանքներին, խաչելությանն ու մահվանը, և Խավարում է կոչվում այն պատճառով, որ Հիսուսի խաչելության ժամանակ արևը կեսօրին խավարեց մինչև ժամը երեքը, երբ Հիսուսը հոգին ավանդեց (Մատթ. ԻԷ 45-50)»:

Ուրբաթ օրը, ըստ եկեղեցական տոնացույցի, Քրիստոսի խաչվելու օրն է, ուստի սգի օր էր: Ավագ ուրբաթ պատարագ չի մատուցվել, որովհետև այդ օրը Քրիստոսն ինքը պատարագվեց (գոհաբերվեց): Եկեղեցում ճաշու վեցերորդ ժամին հանդիսավոր թափոքով կատարվել է Քրիստոսի խաչելության կարգը, իսկ երեկոյան՝ թաղման կարգը: Ի նշան սգի՝ ուրբաթ օրը մարդիկ չեն լվացվել, ի հիշատակ Քրիստոսի չարչարանքի՝ ոչ միայն այս, այլև մնացյալ ուրբաթ օրերն էլ պաս են պահել:

Վաղ առավոտյան բոլոր հայ դարբինները, առանց խոսելու, գնում էին դարբնոց և երեք կամ յոթ անգամ մուրճով հարվածում զնդանին, որ Արտավազդի շղթաները հաստանան և

նա չկարողանա դուրս գալ քարանձավից ու քանդի, տակնուվրա անի աշխարհը: Դարբիններն ու ոսկերիչները այդ օրը նաև մեծ քանակությամբ չարարգել նշաններ էին պատրաստում, որոնք հայտնի էին «ուրբաթաթուր» և «անժմի» անունով: Դրանք մեծ մասամբ երկաթե փոքրիկ օղեր, մատանիներ, ապարանջաններ էին, որոնք մայրերը գնում էին իրենց զավակներին չար աչքից զերծ պահելու համար և կարմիր-կանաչ թելերով կարում նրանց բաձկոններին, հազգնում մատին, կախում օրորոցներից: Միննույն ժամանակ շորերի մեջքին, վերնաշապիկի վրա թելերով ճյուղանման նախշակարել են, իսկ կտորներով՝ խաչ կարել: Մարդիկ գույնզգույն թելեր կամ կտորներ են տարել եկեղեցի, օրհնել տվել: Եվ այս բոլորը նրա համար, որ ազատվեն չարից, փորձանքից, հեռու մնան չար աչքից, կայծակից: Ուրբաթ գիշերը եկեղեցում էին անցկացնում, սգո, տառապանքի, լացի ու վշտի մթնոլորտում:

«Ավագ ուրբաթը խորհրդանշում է արարչության վեցերորդ օրը, երբ Աստված հողից արարեց Ադամին, Իր պատկերով ու նմանությամբ, իսկ հետո ստեղծեց Եվային և նրանց դրեց Դրախտում: Ուրբաթ օրը Ադամն ու Եվան կերան արգելված պտուղը, մերկացան փառքից, և Տերն անեծքով պատժելով մարդուն՝ արքայեց Դրախտից:

Վեցերորդ ժամանակաշրջանում Աստված սուրբ Կույսի անարատ արգանդում դարձավ կատարյալ Մարդ՝ հոգով, մտքով ու մարմնով, ոչպեսզի կատարի տնօրինական գործերը: Ավագ ուրբաթ օրը, ինչպես արդեն նշվեց, Տերը Հուդայի մատնությամբ ձերբակալվեց, ծեծի ու ծաղրի ենթարկվեց և ապա, Իր վրա վերցնելով Ադամի անեծքն ու դատապարտությունը, իսաչի վրա մեռնելով, բացեց Իր կողը, և կողից բխած ջրով լվաց մարդու մեղքերը, իսկ բխած արյամբ մեզ գնեց չարի ծառայությունից (Մատթ. ԻԶ 47 - ԻԷ 56): Եվ ինչպես Ադամի կողից ստեղծվեց նրա կինը՝ Եվան, այդպես էլ Տիրոջ կողից ելավ Նրա հարսը՝ Եկեղեցին: Այսօր թեպետ ուրախություն է հոգիների համար, քանի որ Քրիստոսի չարչարանքներով մեր հոգիներն ազատվեցին դժողքից, սակայն մարմնապես սուզ է ու տրամություն»:

Ըստ եկեղեցու

Զատիկին նախորդող շաբաթը կոչվում է Ավագ (մեծ) շաբաթ, որտեղ ամփոփված է Հիսուս Քրիստոսի երկրային կյանքի ամենակարևոր շրջանը՝ ուսուցումները, չարչարանքները, մահն ու հարությունը:

ԱՎԱԳ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ՝ Նվիրված է երկնքի ու երկրի արարչագործությանը: Այս օրը մենք հիշում ենք անպտուղ թզենու առակը, երբ Հիսուս թզենու վրա բացի տերևներից ոչինչ չտեսնելով՝ անիծեց ասելով՝ «Այսուհետև քեզանից հավիտյան պտուղ թող չլինի»: Հիսուս այս առակով ցույց է տալիս բոլոր նրանց, ովքեր զարդարված են արտաքին բարեպաշտությամբ, սակայն չունեն այդ բարեպաշտության հոգևոր պտուղը՝ բարի

գործերն ու ողորմածությունը և այլաբանորեն՝ պտղից, մարդկային բարի գործերից և առաքինություններից զուրկ մարդը կպատժվի թզենու օրինակով:

ԱՎԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ Նվիրված է տաս կույսերի առակին: Տաս կույսերն իրենց լապտերները առած, փեսային ու հարսին դիմավորելու դուրս եկան: Նրանցից հինգը հիմար էին, իսկ մյուս հինգը՝ իմաստուն: Հիմարները լապտերները վերցրին, բայց իրենց հետ բավարար ձեթ չվերցրին: Իսկ իմաստունները ունեին բավարար ձեթի պաշար: Փեսան ուշանում էր, ուստի կույսերը քուն մտան: Կեսգիշերին ձայն լսվեց. «Ահա փեսան եկավ»: Իմաստուն կույսերը պատրաստ էին պահել իրենց լապտերները և փեսայի հետ հարսանիքի սրահը մտան ու դուռը փակվեց: Եկեղեցու հայրերը այլաբանական, խորհրդաբանական իմաստներ են տվել այս առակին. փեսան Քրիստոսն է, և հարսանիքի սրահը՝ երկնքի արքայությունը, որին արժանանում են իմաստունները, ովքեր ժամանակին բավարար չափով ձեթով, այսինքն՝ ողորմության բարի գործերով են լցնում իրենց լապտերները: Ավագ երեքշաբթին մի ներքին ընդհանրությամբ կապված է նախորդ օրվա հետ. ակնարկում է, որ մեր առաքինի գործերի պտուղներով հոգեպես պետք է պատրաստ լինենք Քրիստոսի երկրորդ գալստյանը, այլապես կչորանանք թզենու պես և երկնքի արքայությունից դուրս կմնանք հիմար կույսերի նման: Ավագ երեքշաբթի երեկոյան ժամերգության ընթացքում աստան են դուրս գալիս տասը մանուկներ՝ խորհրդանշելով տասը կույսերին և իրենց ձեռքին պահելով մոմեր՝ հինգը վառվող, իսկ հինգը՝ հանգած: Վառվող մոմերը խորհրդանշում են հավատքի լույսը, Աստծո պատվիրաններն աջքի առաջ ունենալը և գործելը՝ ըստ Ավետարանական պատգամի՝ «Քո խոսքը ճրագ է իմ ոտքերի համար»:

ԱՎԱԳ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ Օծում և մատնություն: Այսօրը հիշատակում ենք այն մեղավոր կնոջը, ով թանկագին յուղով օձեց Քրիստոսի գլուխը, ինչը խորհրդանշեց Քրիստոսի մոտալուտ մահը: Առաքյալները մեղադրեցին այդ կնոջը՝ յուղը վատնելու համար: Իսկ Հիսուսը նրանց պատասխանեց. «Ինչո՞ւ եք նեղություն տալիս այդ կնոջը, նա իմ հանդեպ մի բարի գործ կատարեց. աղքատներին ամեն ժամ ձեզ հետ ունեք, իսկ ինձ միշտ ձեզ հետ չեք ունենա: Իմ մարմնի վրա այդ յուղը թափելով՝ նա իմ թաղվելը կանխանեց»: Օծման այս դեպքին հաջորդեց Հուդայի՝ Հիսուսին մատնելու վճիռը, ով երեսուն արծաթով ու համբուրելով մատնեց իր ուսուցչին: «Այն ժամանակ տասներկուսից մեկը՝ Հուդա Իսկարիոտացին, գնաց քահանայապետի մոտ ու ասաց. Ի՞նչ կկամենայիք ինձ տալ, որ ես նրան ձեզ մատնեմ»: Եվ նրանք երեսուն արծաթ դրամ խոստացան Հուդային:

ԱՎԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ՝ Առավոտյան մատուցվում է Սուրբ Պատարագ՝ ի հիշատակ վերջին ընթրիքի ժամանակ Քրիստոսի կողմից հաղորդության խորհրդի հաստատման: Պատարագը իմաստավորվում է մարդկանց փրկության համար, Քրիստոսի զոհաբերությամբ՝ խաչվելով, իր արյունը հեղելով և հաղորդության խորհրդի

կատարումով, որը սուրբ սեղանի վրա օրհնված և պատարագված հացն ու գինին են: Որոնք Հիսուսի խորհրդանշական մարմինն ու արյունն են՝ հոգևոր սնունդը մարդկանց համար:

Ավագ հինգշաբթի երեկոյան կատարվում է ոտնվայի արարողությունը: Վերջին ընթրիքից հետո Հիսուս ծնկի եկավ իր աշակերտների առջև ու ծառայաբար լվաց նրանց ոտքերը: Եկեղեցու հայրերը մի գեղեցիկ համեմատություն են կատարում. Ինչպես Ադամը պտուղը ճաշակելու համար նախ ոտքերով ընթացավ, քայլեց դեպի ծառը, Քրիստոսն էլ, մարդ արարածի քայլերը դեպի երկնքի արքայություն ուղղելուց առաջ, նախ աշակերտների ոտքերը լվաց:

Այս օրը բարձրաստիճան հոգևորականի կողմից, խորանում՝ յուղի օրհնության և տասներկու մանուկների ոտնվայի արարողություն է կատարվում: Արարողություններից հետո այդ օրհնված յուղը բաժանվում է մարդկանց, որը օգտագործում են հիվանդությունների դեպքում կամ խառնում տանն ունեցած յուղին:

Ավագ հինգշաբթի երեկոյան կատարվում է նաև խավարման արարողությունը. խաչելությունից առաջ Հիսուսի գլխին փշե պսակ դրեցին, ծաղրեցին, անարգեցին ապա խաչեցին, ծարավը հագեցնելու համար ջրի փոխարեն լեղի տվեցին ու մեռնելուց հետո էլ տեգով խոցեցին: Արարողությունը սկսվում է այսպես. խորանի վրա վառվում են տասներկու մոմերը, մեկ հատ մեծ՝ նրանց միջև, որը խորհրդանշում է Քրիստոսին: Այդ ընթացքում ավետարաններից կարդացվում են յոթ հատվածներ, որոնք բովանդակում են Հիսուսի՝ Գեթսեմանիի պարտեզում աղոթելը, Հուդայի մատնելը, Հիսուսի՝ ամբոխի ձեռքը հանձնվելը, անարգվելը, Պետրոսի ուրանալն ու գղջալը: Ապա ամեն ավետարանի ընթերցումից հետո հանգսնում են խորանի տասներկու մոմերից երկուսը և վերջում մնում է մեկը, որն էլ խորհրդանշում է առաքյալների Քրիստոսին մենակ թողնելն ու լքելը:

ԱՎԱԳ ՈՒՐԲԱԹ՝ Այս օրը եկեղեցին հիշատակում է Քրիստոսի չարչարանքները, խաչելություն ու թաղումը: Այս օրը առավոտյան կատարվում է նաև խաչելության կարգ, հավատացյալները եկեղեցում պատրաստում են Քրիստոսի խորհրդանշական գերեզմանը՝ զարդարված ծաղիկներով, երեկոյան կատարվում է թաղման կարգ և հանդիսավոր թափոք, որն էլ խորհրդանշում է Քրիստոսի թաղումը: Եվ ապա այդ գերեզմանի ծաղիկները բաժանվում են մարդկանց:

ԱՎԱԳ ՇԱԲԱԹ՝ Շաբաթ երեկոյան կատարվում է Չատիկի՝ Սուրբ Հարության Ճրագալույցի պատարագ, երբ տրվում է Քրիստոսի Հարության ավետիսը, որով և ավարտվում է Մեծ պահքը: Ճրագալույցի պատարագով սկսվում է Հարության տոնը, իսկ կիրակի օրը Չատկական պատարագով այն վերածվում է համընդհանուր տոնախմբության: Հիսուսն իր մահով հաղթեց մահվանը, մեզ՝ մարդ արարածներիս փրկության համար: Երբ Չատկական պատարագին լսում ենք «Քրիստոս Յարեաւ ի մեռելոց» ավետիսը, մենք էլ մեր ձայնը բարձրացնենք, պատասխանելով՝ Օրհնեալ է Յարութիւնն Քրիստոսի:

Ավագ շաբաթվա արարողակարգերի մասին կարող եք տեղեկանալ նաև
http://www.qahana.am/?ln=am&page=spiritual_library_item&id=483 կայքից

«Զատկի շաբաթ, կարմիր հավկիթ, կարմիր արև, կանաչ են սար ու ձորեր»

Ավագ շաբաթ օրը առավոտյան Պատարագի ընթացքում՝ «Քրիստոս հարեավ ի մեռելոց» բառերը լսելուն պես երեխաները ճռռացրել են ճոխկները՝ չար ոգիներին փախցնելու նպատակով: Ումանք էլ հենց տեղում՝ եկեղեցու մեջ, մաքրել են իրենց բերած ձվերն ու կերել, այսինքն՝ բերանն այստեղ են առաջին անգամ ձվով օծել: Պատարագից հետո Տերնդեզից ու Ծաղկազարդից պահպանած ճյուղերով վառել են թոնիրները և Զատկի սեղանի համար կերակուրներ պատրաստել, կարմիր ներկել Մեծ պասի ընթացքում հավաքած ձվերը, որից հետո տեղի է ունեցել Ս. Զատկի նախատոնակը: Մեծ պասն ավարտված է: Ընտանիքը հավաքվել է Զատկի սեղանի շուրջը, ուր ձու, ձկնեղեն, յուղեղեն կերակուրներ, աղ ու հաց և ծիսական այլ կերակուրներ ճաշակելով՝ լուծել են պասը:

Շաբաթ օրը ճրագալույց է՝ ճրագներ վառելու արարողություն: Եկեղեցում երեկոյան տրվող արարողությունը սովորականից շուտ է սկսվում, որպեսզի այն լույսով ավարտվի: Ս. Ծննդի ճրագալույցի արարողությանը նման կարգով կարդացվում են հատվածներ Ս. Գրքից, և ապա մատուցվում է Ս. Պատարագը: Արարողության ժամանակ բոլորի ձեռքերին վառվող մոմեր են լինում:

Զատկի շաբաթ օրը պոկել են երդիկից կախված Ակլատիզի վերջին՝ յոթերորդ փետուրը, պասը լուծելուց հետո մեծով-փոքրով ներկած ձվեր են կռվեցրել: Երեկոյան երիտասարդները, երեխաները շրջել են տնետուն, «Ավետիս» երգել, Քրիստոսի հրաշափառ հարությունը ավետել:

Ավետիք, ձեզ ավետիք,

Ձեզ ու մեզ մեծ ավետիք,

Քրիստոնեյք, արթուն կացեք,

Քրիստոս հարեյավ ի մեռելոց:

Այնթափցիները, որոնք փետրազարդ սոխը կոչում էին Խուլուճիկ, Մեծ պասի վերջին օրը այն թաթախում էին մաճնի մեջ և նետում տանիքը: Ըստ նրանց պատկերացումների, սոխը դառնում էր մկաններ, խոփվր՝ թևեր, ինքը՝ Խուլուճիկն ամբողջովին՝ թռչում, որ թռչում - գնում էր՝ հաջորդ տարին վերադառնալու պայմանով:

Շաբաթ գիշերը, տարվա բոլոր շաբաթ օրերի նման, տան ճրագը վառ են պահել, որ սովորաբար այդ օրն իրենց այցելող հարազատ ննջեցյալների հոգիները մթության մեջ չլինեն: Այդ օրը նույնիսկ լվացք չեն արել, որ ննջեցյալների խմելու ջուրն անգամ չպակասի: Ճռռացրել են ճոխկները՝ չար ոգիներին փախցնելու նպատակով:

«Այս օրը պատկերն ու օրինակն է արարչության յոթերորդ օրվա, երբ Աստված հանգստացավ Իր բոլոր գործերից: Աստված վեց օրում արարեց ժամանակավոր ու ապականության ենթակա աշխարհը, իսկ յոթերորդ օրը՝ սրբերի հանգիստը: Անցած օրերն Աստված պատվեց արարչությամբ, իսկ այս օրը՝ օրհնությամբ ու սրբությամբ:

Վեցերորդ ժամանակաշրջանում Փրկիչը եկավ կամավորապես չարչարվելու: Այս մեծախորհուրդ շաբաթ օրը հիշատակվում են Տիրոջ թաղումը և հանգիստը գերեզմանում (Մատթ. ԻԷ 57-61): Այս օրը Հիսուսը մարդկանց հոգիների չարչարանքների տունը՝ դժոխքը ավերեց և բացեց հանգստյան տունը՝ Դրախտը:

Իսկ յոթերորդ ժամանակաշրջանի հասնելուն պես Տերը կրկին պիտի գա և արդարներին շնորհի աշխարհի սկզբից նրանց համար պատրաստված արքայությունը՝ հավիտենական հանգիստը:

Թեև Տիրոջ թաղման հիշատակի օրը Ավագ շաբաթն է, սակայն թաղման գլխավոր արարողակարգը կատարվում է Ավագ ուրբաթ երեկոյան:

Իսկ Ավագ շաբաթ օրվա երեկոյան կատարվում է սուրբ Զատկի ճրագալույցի արարողությունը՝ այսպիսով եզրափակելով «Տիրոջ չարչարանքների շաբաթը և ավետելով Նրա հարությունը մեռելներից»:

Ծաղկազարդի երգեր

- ✓ Խնկի ծառը ծաղկել է
- ✓ Խնկի ծառ
- ✓ Ծառ ծաղկեցավ
- ✓ Կարկաչա
- ✓ Զա՛ն, գարուն է
- ✓ Գարուն եկավ
- ✓ Արև, արև, եկ, եկ